

Florin Ciulavu

Activitatea monetăriei de la Alba Iulia

Studiu numismatic, istoric și arheologic

Prefață de
VOLKER WOLLMANN

Editura Muzeului Național al Unirii | Editura Mega
Alba Iulia – Cluj-Napoca
2020

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	11
CAPITOLUL I. INTRODUCERE.....	13
I.1. PROBLEMATICA LUCRĂRII.....	13
I.2. ISTORIOGRAFIE ȘI IZVOARE.....	17
I.2.1. Istoriografia secolelor XVIII-XIX.....	18
I.2.2. Istoriografia secolului XX.....	20
I.2.3. Istoriografia secolului XXI.....	27
CAPITOLUL II. ACTIVITATEA MONETĂRIEI DE LA ALBA IULIA ÎN PERIOADA 1610–1689.....	33
II.1. AMPLASAREA MONETĂRIEI.....	33
II.1.1. Informații documentare.....	34
II.1.2. Aspecte tehnice privind funcționarea monetăriei.....	35
II.2. PERIOADA DOMNIEI LUI GABRIEL BÁTHORY (1608–1613).....	36
II.2.1. Monedele din timpul domniei lui Gabriel Báthory.....	37
II.2.2. Întreruperea activității monetăriei.....	39
II.3. PERIOADA DOMNIEI LUI GABRIEL BETHLEN (1613–1629).....	39
II.3.1. Redeschiderea monetăriei.....	45
II.3.2. Monedele de aur.....	45
II.3.3. Monedele de argint.....	49
II.3.4. Monedele de cupru.....	56
II.3.5. Reforma monetară a lui Gabriel Bethlen.....	56
II.3.6. Problematika falsificării de monede în perioada 1610–1622.....	59
II.3.7. Întreruperea activității monetăriei.....	61
II.4. PERIOADA DOMNIEI LUI GHEORGHE RÁKÓCZI I (1630–1648).....	61
II.5. PERIOADA DOMNIEI LUI GHEORGHE RÁKÓCZI AL II-LEA (1648–1660).....	63
II.6. PERIOADA DOMNIEI LUI MIHAIL APAFI I (1661–1690).....	66
II.6.1. Informații cu privire la circulația monetară.....	66
II.6.2. Redeschiderea monetăriei.....	70
II.6.4. Monedele de argint.....	74
II.6.5. Întreruperea activității monetăriei.....	78
CAPITOLUL III. ACTIVITATEA MONETĂRIEI DE LA ALBA IULIA ÎN PERIOADA 1701–1871.....	79
III.1. AMPLASAREA MONETĂRIEI.....	79
III.2. ASPECTE TEHNICE PRIVIND FUNCȚIONAREA MONETĂRIEI.....	80
III.2.1. Informații documentare.....	80
III.2.2. Unelte folosite în monetărie.....	83
III.3. PERIOADA 1701–1711.....	84

III.4. PERIOADA 1713–1740. DOMNIA LUI CAROL AL VI-LEA (1711–1740).....	86
III.4.1. Redeschiderea monetăriei.....	86
III.4.2. Emisiunile monetare.....	87
III.4.2.1. Monedele de aur.....	87
III.4.2.2. Monedele de argint.....	92
III.4.3. Întreruperea activității monetăriei.....	98
III.5. PERIOADA 1740–1780. DOMNIA ÎMPĂRĂTESEI MARIA THERESIA.....	99
III.5.1. Monedele emise de Maria Theresia.....	99
III.5.1.1. Monedele de aur.....	101
III.5.1.2. Monedele de argint.....	112
III.5.1.3. Monedele de cupru.....	127
III.5.1.4. Probe monetare.....	131
III.5.2. Monedele cu efigia lui Francisc I (1745–1765).....	131
III.5.2.1. Monedele de aur.....	132
III.5.2.2. Monedele de argint.....	134
III.5.2.3. Monedele de cupru.....	136
III.5.3. Monedele cu efigia lui Iosif al II-lea (coregent; 1765–1780).....	138
III.5.3.1. Monedele de aur.....	138
III.5.3.2. Monedele de argint.....	142
III.6. PERIOADA 1780–1790. DOMNIA LUI IOSIF AL II-LEA.....	145
III.6.1. Monedele de aur.....	145
III.6.2. Monedele de argint.....	147
III.6.3. Probe monetare.....	149
III.7. PERIOADA 1790–1792. DOMNIA LUI LEOPOLD AL II-LEA.....	150
III.8. PERIOADA 1792–1835. DOMNIA LUI FRANCISC AL II-LEA / FRANCISC I.....	152
III.8.1. Monedele de aur.....	153
III.8.2. Monedele de argint.....	156
III.8.3. Monedele de cupru.....	169
III.9. PERIOADA 1835–1848. DOMNIA LUI FERDINAND I.....	174
III.9.1. Monedele de aur.....	174
III.9.2. Monedele de argint.....	175
III.10. PERIOADA 1848–1871. DOMNIA LUI FRANZ JOSEF I (1848–1916).....	177
III.10.1. Monedele de aur.....	180
III.10.2. Monedele de argint.....	184
III.10.3. Monedele de cupru.....	189
III.10.4. Probe monetare.....	192
III.11. ULTIMELE EMISIUNI MONETARE ȘI ÎNCETAREA DEFINITIVĂ A ACTIVITĂȚII MONETĂRIEI.....	193
CAPITOLUL IV. SIGLELE DE PE MONEDE.....	195
IV.1. SCURT ISTORIC AL CERCETĂRII SIGLELOR.....	195
IV.2. FOLOSIREA SIGLELOR PE MONEDE.....	196
IV.3. REPREZENTĂRI AL STEMEI TRANSILVANIEI DIN PERIOADA 1713–1765, CÂND PE MONEDE NU SE APLICAU SIGLE DE MONETĂRIE SAU DE MEȘTERI.....	202
CAPITOLUL V. CERCETĂRILE ARHEOLOGICE REALIZATE LA MONETĂRIE.....	207
V.1. STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE.....	207
V.2. CREUZETELE DESCOPERITE LA MONETĂRIE.....	212
V.2.1. Creuzetele din grafit.....	212
V.2.1.1. Creuzetele din grafit utilizate în monetărie.....	212
V.2.1.2. Creuzetele descoperite la monetăria din Alba Iulia.....	214
V.2.1.3. Formele creuzetelor din grafit.....	216

V.2.1.4. Ștampilele de pe creuzete.....	217
V.2.2. Creuzetele din ceramică.....	218
V.2.3. Creuzetele din gresie.....	219
V.3. VASELE DIN CERAMICĂ.....	219
V.4. CAHLELE.....	220
V.5. CĂRĂMIZILE ȘTAMPILATE.....	221
CAPITOLUL VI. CONCLUZII.....	223
SUMMARY. THE ACTIVITY OF THE ALBA IULIA MINT. A NUMISMATIC, HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL STUDY.....	229
LIST OF PLATES.....	243
LIST OF TABLES.....	249
LIST OF CHARTS.....	253

ANEXE

ANEXA 1. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR DE MONEDE BĂTUTE ÎN MONETĂRIA DE LA ALBA IULIA.....	257
GABRIEL BÁTHORY (1608–1613).....	257
GABRIEL BETHLEN (1613–1629).....	257
GHEORGHE RÁKOCZI II (1648–1660).....	258
CAROL AL VI-LEA (1711–1740).....	258
MARIA THERESIA (1740–1780).....	258
FRANZ I / FRANCISC I DE HABSURG-LORENA (1740–1765).....	261
IOSIF AL II-LEA (1780–1790).....	263
LEOPOLD AL II-LEA (1790–1792).....	264
FRANCISC AL II-LEA (1792–1835) – ÎMPĂRAT AL IMPERIULUI ROMANO-GERMAN.....	264
FRANCISC I (1806–1835) – ÎMPĂRAT AL AUSTRIEI.....	266
FERDINAND I (1835–1848) – AUSTRIA.....	270
FERDINAND V (1835–1848) – UNGARIA.....	271
FRANZ JOSEF I (1848–1916).....	272
DESCOPERIRI CU ATRIBUIRI INCERTE.....	274
FRANCISC AL II-LEA (1792–1835) – ÎMPĂRAT AL IMPERIULUI ROMANO-GERMAN.....	274
FRANCISC I (1806–1835) – ÎMPĂRAT AL AUSTRIEI.....	274
FERDINAND I (1835–1848) – AUSTRIA.....	274
ANEXA 2. REPERTORIUL MONEDELOR BĂTUTE ÎN MONETĂRIA DE LA ALBA IULIA AFLATE ÎN COLECȚII PUBLICE ȘI PARTICULARE PENTRU CARE NU SE CUNOAȘTE LOCUL DE DESCOPERIRE.....	275
GABRIEL BETHLEN (1613–1629).....	275
GHEORGHE RAKOCZI I (1630–1648).....	275
GHEORGHE RAKOCZI AL II-LEA (1648–1660).....	275
MIHAIL APAFI (1661–1690).....	275
CAROL AL VI-LEA (1711–1740).....	276
FRANCISC I LOTHARINGIA (1740–1765).....	278
IOSIF AL II-LEA (1765–1780) – COREGENT.....	278
IOSIF AL II-LEA (1780–1790).....	279

FRANCISC AL II-LEA (1792–1835).....	279
FRANCISC I (1806–1835).....	280
FERDINAND I (1835–1848).....	280
FRANZ JOSEF I (1848–1916).....	281
ANEXA 3. CATALOGUL MONEDELOR BĂTUTE LA ALBA IULIA ÎN INTERVALUL	
CRONOLOGIC 1610–1871.....	311
GABRIEL BÁTHORY (1608–1613).....	311
GABRIEL BETHLEN (1613–1629).....	312
GHEORGHE RÁKÓCZI I (1630–1648).....	323
GHEORGHE RÁKÓCZI AL II-LEA (1648–1660).....	326
MIHAIL APAFI I (1661–1690).....	329
CAROL AL VI-LEA (1711–1740).....	339
MARIA THERESIA (1740–1780).....	372
FRANCISC I / FRANZ I STEFAN (1745–1765) – ÎMPĂRAT AL SFÂNTULUI IMPERIU ROMANO-GERMAN ȘI DUCE AL TRANSILVANIEI.....	478
IOSIF AL II-LEA – COREGENT (1765–1780).....	496
IOSIF AL II-LEA (1780–1790).....	521
LEOPOLD AL II-LEA (1790–1792).....	539
FRANCISC AL II-LEA – ÎMPĂRAT AL IMPERIULUI ROMANO-GERMAN.....	542
FRANCISC I – ÎMPĂRAT AL AUSTRIEI.....	572
FERDINAND I / V.....	604
FRANZ JOSEF I (1848–1916).....	626
ANEXA 4. CATALOGUL DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE.....	
CREUZETE DIN GRAFIT.....	665
CREUZETE DIN GRESIE.....	672
VASE DIN CERAMICĂ.....	676
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE.....	683
ABREVIERI.....	709
PLANȘE.....	713

PREFAȚĂ

Lucrarea *Activitatea monetăriei de la Alba Iulia. Studiu numismatic, istoric și arheologic* are la bază teza de doctorat cu același titlu susținută de Florin Ciulavu în anul 2018 la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române și reprezintă un aport semnificativ la cunoașterea emisiunilor monetare transilvănene, fiind studiată activitatea atelierului monetar albaiulian din decursul a aproximativ două secole și jumătate (1610–1871, cu unele întreruperi).

Pe lângă bibliografia consultată, autorul a studiat aproximativ 1500 de monede din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș, Muzeului din Aiud, Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva și Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea – Muzeul de Istorie și Arheologie, care au ajutat semnificativ la completarea catalogului monedelor, fiind identificate un număr mare de variante noi. De asemenea, în același scop au fost utilizate piese inedite prezente la diverse licitații on-line.

Lucrarea însumează aproximativ 830 de pagini în format A4 și este împărțită în șase capitole, completate de patru anexe, abrevieri bibliografice și peste 100 de planșe în care sunt ilustrate un număr mare de materiale inedite (monede, creuzete din grafit, gresie, ceramică și fontă, vase din ceramică, cărămizi ștampilate și cahle).

Noutățile lucrării, pe lângă studiul unui număr mare de monede inedite, sunt următoarele: pentru prima dată în istoriografie se propun tipologii pentru emisiunile monetare realizate într-o monetărie transilvănenă; catalogul monedelor (353 pagini) este cel mai complet dintre cele realizate până în prezent, conținând piesele descrise în cataloagele lui Adolf Hess, Adolf Resch, Emil Unger, Ludwig Herinek, Lajos Huszár, George Buzdugan și colaboratorii, la care se adaugă o serie de piese aflate în lucrări de specialitate care nu au fost utilizate de cercetătorii amintiți, alte lucrări publicate după apariția ultimului catalog și un număr mare de variante inedite ale pieselor din cataloagele amintite, identificate în colecțiile muzeelor menționate mai sus; prezentarea detaliată a crizei și apoi a reformei monetare din timpul domniei lui Gabriel Bethlen; analiză numismatică realizată pe baza Documentelor Dietelor Transilvaniei; prezentarea situației din primii ani ai secolului al XVIII-lea, până la deschiderea oficială a monetăriei în anul 1713; studiul monedelor de 7 Kreuzer 1802 realizate prin suprabaterea pieselor de 12 Kreutzer 1795, care reflectă situația economică a Imperiului Habsburgic de la începutul secolului al XIX-lea; analiza erorilor întâlnite pe monede; analiza rezultatelor cercetărilor arheologice întreprinse pe teritoriul monetăriei, fiind investigate toate tipurile de materiale descoperite și pentru prima dată sunt prezentate creuzete de gresie dintr-o monetărie din spațiul românesc și exemplele pot continua. Trebuie menționat că o parte din rezultatele cercetărilor arheologice și a investigațiilor numismatice au fost publicate de autor pe parcursul stagiului doctoral.

Studiul de față, care este departe de a fi exhaustiv, trebuie completat în viitor cu analiza documentelor inedite din arhive. Se impune, de asemenea, o actualizare a catalogului monedelor în funcție de noile descoperiri și de noile piese care vor apărea la licitații on-line. Cu siguranță catalogul va fi completat și după publicarea monedelor premoderne și moderne din colecțiile muzeale, care au rămas la periferia atenției numismaților.

Pentru efortul voluntar depus în studierea numeroaselor tezaure monetare și a pieselor izolate

precum și a bibliografiei extrem de abundente și elaborarea lucrării, pasiunea, răbdarea și bunăvoința cu care a susținut acest proiect editorial, nu pot decât să-mi exprim cele mai calde mulțumiri și să-i încredințez domnului dr. Florin Ciulavu toată recunoștința.

Ca de fiecare dată colaborarea cu editura Mega a făcut posibilă realizarea unui volum echilibrat, de înaltă ținută academică, ale cărui condiții grafice vin să exprime valoarea, frumuseța și eleganța pieselor care constituie obiectul acestei investigații profunde.

Dr. h.c. Volker Wollmann
Obrigheim, 20 iulie 2020